ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများအပေါ်လေ့လာခြင်း (တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ)

ကိုအောင်(ရန်ကုန်)

နိဒါန်း

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ (Democratic Republic of Timor-Leste)သည် အရှေ့တောင်အာရှတွင် တည်ရှိသော ကျွန်းနိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်သည်။ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံဖြစ်ပြီး တီမောကျွန်း၏အရှေ့ဘက်တွင် တည်ရှိသည်။ အနောက်ဘက်တွင် အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံရှိ အနောက်တီမောနှင့် ထိစပ်လျက်ရှိပြီး တောင်ဘက်တွင် ဩစတြေးလျနိုင်ငံနှင့် တီမောပင်လယ်ခြား၍ တည်ရှိသည်။ စုစုပေါင်းဧရိယာစတုရန်းမိုင် ၅၄၀၀ (၁၅၄၁၀ ကီလိုမီတာ) ကျယ်ဝန်းပြီး ၂၀၂၁ ခုနှစ် စာရင်းများအရ လူဦးရေစုစုပေါင်း ၁၃၄၀၅၁၃ ရှိကာ မြို့တော်မှာ Dili ဖြစ်သည်။ ၂၀၀၂ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ တီတမ် (Tetum) နှင့် ပေါ်တူဂီ (Portuguese) ဘာသာစကားနှစ်မျိုးမှာ နိုင်ငံတော်၏ တရားဝင်ဘာသာစကားဖြစ်ပြီး အင်္ဂလိပ်နှင့်အင်ဒိုနီးရှားဘာသာစကားအပါအဝင် အခြားတိုင်းရင်းသားဘာသာစကားများကိုလည်း ရုံးသုံးဘာသာစကားအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုထားသည်။ လက်ရှိသမ္မတမှာ Francisco Guterres ဖြစ်ပြီး ဝန်ကြီးချုပ်မှာ Taur Matan Ruak ဖြစ်သည်။

အရှေ့တီမောသည် ၁၆ ရာစုနှစ်များတွင် ပေါ်တူဂီနိုင်ငံ၏ ကိုလိုနီဖြစ်ခဲ့သည်။ ၁၉၇၅ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၂၈ ရက်နေ့တွင် အရှေ့တီမောနယ်မြေ လွတ်လပ်ရေးမကြေညာခင်အချိန်အထိ Portuguese Timor ဟုခေါ်ကြသည်။ လွတ်လပ်ရေးကြေညာအပြီး ကိုးရက်မြောက်နေ့တွင် အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံက ယင်း၏ ၂၇ ခုမြောက် စီရင်စုအဖြစ် သိမ်းယူခဲ့သည်။ အင်ဒိုနီးရှားစစ်တပ်နှင့် တီမောနယ်မြေ ခွဲထွက်ရေးအုပ်စုများအကြား ပဋိပက္ခများသည် ကာလကြာရှည်စွာ တည်ရှိခဲ့သည်။

၁၉၉၉ ခုနှစ်တွင် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ဥပဒေ(United Nations-sponsored act of Self-determination) အရ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံက တီမောနယ်မြေအား လက်လွှတ်ပေးပြီးနောက် ၂၀၀၂ ခုနှစ် မေလ ၂၀ ရက်နေ့တွင် တီမောနိုင်ငံသည် ၂၁ ရာစု၏ ပထမဆုံးသော လွတ်လပ်၍အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်သည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ထို့နောက် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံ ဖြစ်လာပြီး ပေါ်တူဂီဘာသာစကားသုံးစွဲသောနိုင်ငံများအဖွဲ့ (Community of Portuguese Language Countries) သို့ ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ ၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများအသင်း(ASEAN)သို့ ၁၁ နိုင်ငံမြောက်အဖြစ် ဝင်ရောက်လိုကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်။

အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာ

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံသည် သမ္မတစနစ်ကိုကျင့်သုံးသော ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံဖြစ်ပြီး ပါတီစုံစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်။ သမ္မတနှင့် အစိုးရအဖွဲ့ထံတွင် အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာရှိပြီး အစိုးရအဖွဲ့နှင့် အမျိုးသားလွှတ်တော်တွင် ဥပဒေပြုရေးအာဏာရှိကာ တရားစီရင်ရေးအာဏာမှာ လွတ်လပ်၍ အမှီအခိုကင်းသည်။

သမ္မတသည် နိုင်ငံ၏အကြီးအကဲဖြစ်ပြီး အများစုဆန္ဒမဲဖြင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခြင်းဖြစ်ကာ သမ္မတသက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်ဖြစ်သည်။ သမ္မတ၏အုပ်ချုပ်မှုအာဏာမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အကန့်အသတ်ရှိသော်လည်း သမ္မတသည် ဝန်ကြီးချုပ်ကို ရွေးချယ်ခန့်အပ်နိုင်ပြီး အစိုးရ၏ ဥပဒေပြုမှုကိုလည်း ဗီတိုအာဏာဖြင့် ပယ်ဖျက်နိုင်သည်။ သမ္မတသည် အနိုင်ရပါတီ သို့မဟုတ် ညွန့်ပေါင်းပါတီ၏ ခေါင်းဆောင်အား ဝန်ကြီးချုပ်အဖြစ်ခန့်အပ်ပြီး ဝန်ကြီးချုပ်၏အဆိုပြုချက်ဖြင့် အစိုးရအဖွဲ့ကို ခန့်အပ်ဖွဲ့စည်းသည်။ ဝန်ကြီးချုပ်သည် အစိုးရအဖွဲ့၏အကြီးအကဲဖြစ်ပြီး အစိုးရအဖွဲ့ကို စီမံအုပ်ချုပ်သည်။

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံအား Oecusse၊ Dili၊ Liquiçá၊ Manatuto၊ Baucau၊ Lautém၊ Bobonaro၊ Ermera၊ Aileu၊ Viqueque၊ Cova Lima၊ Ainaro နှင့် Manufahi အစရှိသည့် မြူနီစီပယ်ခရိုင် ၁၃ ခုဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားရှိပြီး ယင်းအောက်တွင် ခရိုင်ခွဲ ၆၅ ခု၊ ကျေးရွာ ၄၉၈ ရွာ၊ ကျေးရွာငယ်နှစ်ထောင်ကျော်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားပါသည်။

ဥပဒေပြုရေးအာဏာ

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံတွင် အမျိုးသားလွှတ်တော် (National Assembly-Parlamento Nacional) တစ်ရပ်သာရှိပြီး သက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်ဖြစ်သည်။ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ၆၅ ဦးအား အချိုးကျကိုယ်စားပြုစနစ် (Proportional Representation System-d'Hondt Method) ဖြင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည်။ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အရေအတွက်မှာ အနည်းဆုံး ၅၂ ဦးမှ အများဆုံး ၆၅ ဦးအထိ ရှိနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ပထမဦးဆုံးအကြိမ် လွှတ်တော်သက်တမ်းတွင် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ၈၈ ဦးရှိခဲ့ပြီး လွှတ်တော်သက်တမ်းမှာလည်း ၂၀၀၁ ခုနှစ်မှ ၂၀၀၇ ခုနှစ်အထိ ခြောက်နှစ်ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ ယင်းသို့ဖြစ်ရခြင်းမှာ ၂၀၀၂ ခုနှစ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသက်ဝင်ပြီးနောက် ၈၈ ဦးပါဝင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံက ပထမဦးဆုံးလွှတ်တော်ဖြစ်သည်ဟု ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ဖော်ပြထားသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

တရားစီရင်ရေးအာဏာ

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်တွင် တရားလွှတ်တော်ချုပ်မှာ အမြင့်ဆုံးဖြစ်သည်။ သက်တမ်းလေးနှစ်ရှိသည့် တရားလွှတ်တော်ချုပ်ဥက္ကဋ္ဌအား သမ္မတက ခန့်အပ်နိုင်ပြီး အခြားတရားလွှတ်တော်ချုပ်တရားသူကြီးများကို အမျိုးသားလွှတ်တော်နှင့် တရားစီရင်ရေးအဆင့်မြင့်ကောင်စီက ခန့်အပ်သည်။ အယူခံတရားရုံး၊ အဆင့်မြင့်အုပ်ချုပ်ရေး အခွန်နှင့် စာရင်းစစ်တရားရုံး၊ စစ်တရားရုံးများ၊ ရာဇဝတ်တရားရုံး၊ ခရိုင်တရားရုံး စသည်ဖြင့် အခြားတရားရုံးများလည်း ရှိသည်။

ရွေးကောက်ပွဲအမျိုးအစားများနှင့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်များ

တီမောလက်စ်တေ ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံတွင် သမ္မတနှင့် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များကို ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပ၍ ရွေးချယ်တင်မြှောက်ပါသည်။ သမ္မတသက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်ဖြစ်ပြီး ပြည်သူလူထုမှ တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ အမျိုးသားလွှတ်တော် (National Assembly - Parlamenta Nacional) တွင် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ၆၅ နေရာရှိပြီး Closed List PR စနစ်ကို ကျင့်သုံးပါသည်။ နိုင်ငံရေးပါတီ ၂၀ ခန့်ရှိပြီး ရွေးကောက်ပွဲများကို ငါးနှစ်လျှင်တစ်ကြိမ် ကျင်းပပါသည်။ မဲမပေးမနေရစနစ် မဟုတ်ဘဲ အသက် ၁၇ နှစ် ပြည့်ပြီးသူတိုင်း ဆန္ဒမဲပေးလိုက ပေးနိုင်ပါသည်။

သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများ

သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများအား Two Round System ဖြင့်ကျင်းပပြီး ငါးနှစ်သက်တမ်းဖြစ်ကာ စုစုပေါင်းဆန္ဒမဲ၏ ၅၀ ရာခိုင်နှုန်း + ၁ ရရှိရမည်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အခန်း ၇၅၊ ပုဒ်မ ၁၊ ၂ နှင့် ၃ အရ သမ္မတအဖြစ် အသက် ၃၅ နှစ်ပြည့်ပြီးသောတီမောနိုင်ငံသားများ ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်ခွင့်ရှိပြီး သမ္မတလောင်းအဖြစ် အနည်းဆုံးမဲဆန္ဒရှင် ၅၀၀၀ က အဆိုပြုရန်လိုအပ်သည်။ သမ္မတသက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်ဖြစ်ပြီး ထပ်မံ၍ တစ်ကြိမ်သာ ပြန်လည်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့် ရှိသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အခန်း ၇၆၊ ပုဒ်မ ၁၊ ၂၊ ၃ နှင့် ၄ အရ သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများအား အများစု အနိုင်ရစနစ်ဖြင့် ကျင်းပရမည်ဖြစ်ပြီး အကယ်၍ ဆန္ဒမဲထက်ဝက်ကျော်နှင့်အထက်ရရှိသည့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်း မရှိပါက ဒုတိယအဆင့်ရွေးကောက်ပွဲများအား ပထမအကြိမ်မဲပေးပြီးသည့်နောက် ရက်ပေါင်း ၃၀ ပြည့်သည့်နေ့တွင် ကျင်းပပြုလုပ်ရသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအခန်း ၇၈ အရ သမ္မတသည် နိုင်ငံတော်အဆင့် ပါတီဆိုင်ရာ ရာထူးတစ်ခုခု သို့မဟုတ် အခြားရာထူးတစ်ခုခုအား ထမ်းဆောင်ခွင့် မရှိသည့်အပြင် အခြားသော ပုဂ္ဂလိကရာထူးတာဝန်များလည်း ဆောင်ရွက်ခွင့်မရှိပါ။

(၄) ကြိမ်မြောက်သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများကို ၂၀၁၇ ခုနှစ် မတ်လ ၂၀ ရက်နေ့တွင် ကျင်းပခဲ့သည်။ မဲဆန္ဒရှင်စုစုပေါင်း ၇၄၃၁၅၀ ရှိခဲ့ပြီး ဆန္ဒမဲပေးသူ ၅၂၈၈၁၃ ဦးရှိခဲ့ကာ မဲပေးမှုရာခိုင်နှုန်း ၇၁ ဒသမ ၁၆ ရာခိုင်နှုန်းရှိခဲ့ပါသည်။ ရွေးကောက်ပွဲအပြီး သမ္မတလောင်းများ တစ်ဦးချင်းစီအလိုက် ဆန္ဒမဲများရရှိမှုမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်-

စဉ်	သမ္မတလောင်းအမည်	ပါတီအမည်	ဆန္ဒမဲအရေအတွက်	ရာခိုင်နှုန်း
၁	Francisco Guterres	Fretilin	၂၉၅၀၄၈	၅၇.၀၈
၂	AntÓnio da Conceição	Democratic Party	၁၆၇၇၉၄	၃၂.၄၆
၃	José Luís Guterres	Frenti-Mudança	၁၃၅၁၃	၂.၆၁
၄	José Neves	တစ်သီးပုဂ္ဂလ	၁၁၆၆၃	၂.၂၆
၅	Luís Alves Tilman	တစ်သီးပုဂ္ဂလ	၁၁၁၂၅	၂.၁၅
၆	Antonio Maher Lopes	Socialist Party of Timor	၉၁၀၂	၁.၇၆
၇	Ángela Freitas	Timorese Workers' Party	၄၃၅၃	၀.၈၄
၈	Amorim Vieira	တစ်သီးပုဂ္ဂလ	၄၂၈၃	၀.၈၃
စုစုပေါင်း			၅၁၆၈၈၁	၁၀၀.၀၀

အမျိုးသားလွှတ်တော် (National Assembly - Parlamento Nacional) ရွေးကောက်ပွဲများ

အမျိုးသားလွှတ်တော်ဥပဒေ ပုဒ်မ ၉ အရ နိုင်ငံတစ်ခုလုံးကို မဲဆန္ဒနယ်တစ်နယ်အဖြစ်သာ သတ်မှတ်ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအခန်း ၉၃၊ ပုဒ်မ ၂ အရ အနည်းဆုံး ၅၂ ဦးမှ အများဆုံး ၆၅ ဦး အထိ ရှိနိုင်သည်။ လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်ကြသော နိုင်ငံရေးပါတီများအနေဖြင့် မဲဆန္ဒနယ်အလိုက် ယင်းတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများစာရင်း (Closed Lists) တွင် အဓိကကိုယ်စားလှယ်လောင်း ၆၅ ဦး၏အမည်စာရင်းနှင့် အရန်ကိုယ်စားလှယ်လောင်း အနည်းဆုံး ၂၅ ဦး ပါဝင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ယင်းစာရင်းတွင် အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ်လောင်း လေးပုံတစ်ပုံ ပါရှိရမည် ဖြစ်ပါသည်။ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်နေရာခွဲဝေရာတွင် d'Hondt method (ဆန္ဒမဲအရေအတွက် / လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်နေရာအရေအတွက်) စနစ်ဖြင့် အသုံးပြုပြီး အနိမ့်ဆုံးသတ်မှတ်ထားသော ထောက်ခံမဲရာခိုင်နှုန်း လေးရာခိုင်နှုန်း ရရှိရမည်ဖြစ်ပါသည်။

လွှတ်တော်သက်တမ်း ငါးနှစ်ကာလအတွင်း လွှတ်တော်အစည်းအဝေးများကို ငါးကြိမ်ပြုလုပ်သည်။ လွှတ်တော်အစည်းအဝေး တစ်ကြိမ်စီအတွက် ကာလသတ်မှတ်ချက်မှာ တစ်နှစ်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ လက်ရှိလွှတ်တော်အစည်းအဝေး ကျင်းပနေစဉ်အတွင်း လွှတ်တော်ဖျက်သိမ်းခဲ့ပါက (ဥပမာ ၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သကဲ့သို့) ကျန်ရှိနေသည့် ယင်းလွှတ်တော်အစည်းအဝေးများကို နောက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံရသည့် လွှတ်တော်သက်တမ်းတွင် ထပ်ပေါင်းထည့်သွင်းသည်။

မဲပေးခွင့်သတ်မှတ်ချက်များ

မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းတွင် ပါရှိသည့် အသက် ၁၇ နှစ်ပြည့်ပြီးသူ တီမောနိုင်ငံသားများ ဆန္ဒမဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းတွင် ပါဝင်ရေးအတွက် မဖြစ်မနေမှတ်ပုံတင်စာရင်းသွင်းရန် တီမောလက်စ်တေနိုင်ငံသားများတွင် တာဝန်ရှိသည်။ ရွေးကောက်ပွဲ ဥပဒေပုဒ်မ ၅ အရ တရားရုံး၏ဆုံးဖြတ်ချက်ဖြင့် တရားဥပဒေအရ အကျဉ်းချခံရသူများ၊ စိတ်ပေါ့သွပ်သူများ မဲပေးခွင့်မရှိပါ။ စာမျက်နှာ ၁၇ သို့ ■

စာမျက်နှာ ၁၆ မှ

လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအမည်စာရင်းတင်သွင်းခြင်း

ဥပဒေအရာရှိ၊ နိုင်ငံ့ဝန်ထမ်း၊ ကာကွယ်ရေးနှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့ဝင်များ၊ ဘာသာရေးဝန်ကြီးများ၊ သံတမန်များ၊ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များ အစရှိသည့် ရာထူးလက်ဝယ်ရှိသူများအား ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအဖြစ် အမည်စာရင်းတင်သွင်းခွင့်မရှိပါ။ ကိုယ်စားလှယ်လောင်း အမည်စာရင်းများအားလုံး နိုင်ငံရေးပါတီ သို့မဟုတ် ညွန့်ပေါင်းပါတီက တင်သွင်းသည့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းစာရင်းတွင် ပါရှိရမည်ဖြစ်ပြီး ကိုယ်စားလှယ်လောင်းတစ်ဦး၏အမည်အား ကိုယ်စားလှယ်လောင်းစာရင်းတစ်ခုတွင်သာ ထည့်သွင်းခွင့်ရှိသည်။

ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအမည်စာရင်းတွင် အနည်းဆုံး အဓိကကိုယ်စားလှယ်လောင်း ၆၅ ဦး၏ အမည်စာရင်းနှင့် အရန်ကိုယ်စားလှယ်လောင်း ၂၅ ဦး အမည်ပါဝင်ရမည် ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် ကိုယ်စားလှယ်လောင်း လေးဦးပါသည့် အစုအဖွဲ့တစ်ခုလျှင် အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ်လောင်းတစ်ဦး ပါရှိရသည် သို့မဟုတ် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းစာရင်း၌ အနည်းဆုံးကိုယ်စားလှယ်လောင်း သုံးဦးမြောက်နေရာတိုင်းတွင် အမျိုးသမီးကိုယ်စားလှယ်လောင်းအား ထည့်သွင်းရန်ဖြစ်သည်။ အဆိုပါ အမည်စာရင်းမှာ သက်ဆိုင်ရာလွှတ်တော်သက်တမ်းတစ်လျှောက်လုံးအတွက် အကျုံးဝင်သည်။ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦး နုတ်ထွက်ခြင်း သို့မဟုတ် ဆက်လက်တာဝန်ထမ်းဆောင်မှု မရှိခြင်းကြောင့် လစ်လပ်ခဲ့ပါက သက်ဆိုင်ရာပါတီ သို့မဟုတ် ညွန့်ပေါင်းပါတီ၏ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအမည်စာရင်းတွင်ရှိသည့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအား အစဉ်လိုက်ရွေးချယ်မည်ဖြစ်သည်။ အဓိက ၆၅ ဦးစာရင်းအနက် ရွေးချယ်ရန် ကိုယ်စားလှယ်လောင်း မကျန်ရှိတော့ပါက အရန်ကိုယ်စားလှယ်လောင်းစာရင်းမှ အစဉ်လိုက်အစားထိုး ရွေးချယ်မည်ဖြစ်သည်။

မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းပြုစုခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအခန်း ၆၅၊ ပုဒ်မ ၂ နှင့် ၆ အရ မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်ခြင်းအား မဖြစ်မနေ ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်ပြီး ရွေးကောက်ပွဲများမကျင်းပမီတွင် မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းအား ပြုစုထားရမည်ဖြစ်သည်။ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ၊ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာအက်ဥပဒေများအား လွတ်လပ်၍ အမှီအခိုကင်းသည့် အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်က ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်ပြီး အဆိုပါအဖွဲ့အစည်း ဖွဲ့စည်းဆောင်ရွက်မှုအား ဥပဒေအရ ဆောင်ရွက်ရမည် ဖြစ်သည်။ အနည်းဆုံး အသက် ၁၆ နှစ်ပြည့်ပြီးသည့် တီမောနိုင်ငံသားများသည် မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းတွင် မှတ်ပုံတင်ခွင့်ရှိသော်လည်း ရွေးကောက်ပွဲနေ့တွင် အသက် ၁၇ နှစ်ပြည့်ပြီးသည့် နိုင်ငံသားများသာ မဲစာရင်းတွင် ပါဝင်မည်ဖြစ်သည်။

ရွေးကောက်ပွဲနေ့၊ မဲပေးခြင်းနှင့် မဲရေတွက်ခြင်း

မဲဆန္ဒရှင်များသည် ရွေးကောက်ပွဲနေ့တွင် မဲစာရင်းရှိရာ နယ်မြေဒေသအတွင်းရှိ သက်ဆိုင်ရာမဲရုံတွင် ၎င်းတို့၏ မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်ကတ်ပြားပြသ၍ မဲပေးနိုင်သည်။ မဲဆန္ဒရှင် မှတ်ပုံတင်ကတ်ပြား မရှိသည့် မဲဆန္ဒရှင်များအနေဖြင့် သက်ဆိုင်ရာမဲရုံရှိ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းတွင် ၎င်းတို့၏အမည် ပါရှိပါက ၎င်းတို့၏ သက်သေခံကတ်ပြား သို့မဟုတ် တီမောနိုင်ငံကူးလက်မှတ်ကိုပြသပြီး ဆန္ဒမဲပေးနိုင်သည်။ အကယ်၍ နေရာဒေသတစ်ခုတွင် မဲရုံတစ်ရုံထက်ပို၍တည်ရှိနေပါက မဲဆန္ဒရှင်တစ်ဦးချင်းစီအလိုက် ၎င်းတို့နှင့်အနီးစပ်ဆုံးမဲရုံတွင် မဲပေးနိုင်ရန်အတွက် ၎င်းတို့၏ သက်သေခံကတ်ပြားများတွင် ကပ်ထားရမည့် သတ်မှတ်ထားသည့် စတစ်ကာများကို STAE က ထုတ်ပေးသည်။ သတ်မှတ်ထားသည့်ရက်များအတွင်းတွင် မဲဆန္ဒရှင်များက အဆိုပါစတစ်ကာများကို STAE ရုံးများတွင် သွားရောက်ထုတ်ယူရသည်။

မဲရုံများအား နံနက် ၇ နာရီမှ မွန်းလွဲ ၃ နာရီအထိဖွင့်လှစ်သည်။ မဲပေးစင်တာတစ်ခုလျှင် အုပ်ချုပ်သူတစ်ဦးစီရှိပြီး မဲရုံတစ်ရုံလျှင် မဲရုံဝန်ထမ်း ကိုးဦးနှင့် ကြီးကြပ်သူအရာရှိတစ်ဦး ထားရှိနိုင်သည်။ မဲရုံတစ်ရုံတွင် အနည်းဆုံးဝန်ထမ်း ခြောက်ဦးထားရှိရသည်။ မသန်စွမ်းမဲဆန္ဒရှင်များအား ၎င်းတို့ ရွေးချယ်ထားသည့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး၏အကူအညီဖြင့် မဲပေးခွင့်ပြုသည်။ တီမောလက်စ်တေ သံရုံးနှင့် ကောင်စစ်ဝန်ရုံးများရှိရာ နိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံပြင်ပ၌မဲပေးခြင်းကို ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။

မဲပေးပြီးနောက်တွင် မဲရေတွက်ခြင်းကို မဲပေးစင်တာများ၌ ပြုလုပ်သည်။ ရလဒ်များအား မဲပေးစင်တာများ၌ ကပ်ထားကြေညာသကဲ့သို့ မြူနီစီပယ်ခရိုင် ၁၃ ခုရှိ မဲရေတွက်စုစည်းသည့် မြူနီစီပယ်စင်တာများ၌ စုစည်းသည်။ ယင်းသို့ ဆန္ဒမဲစုစည်းရေတွက်ရေးကော်မတီများကို STAE မှ မြူနီစီပယ်ညွှန်ကြားရေးမှူးများက ဦးဆောင်ပြီး မဲပေးစင်တာမှူးများ၊ STAE မှ ခန့်အပ်ထားသည့် အရာရှိများ ပါဝင်ဆောင်ရွက်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲနေ့အပြီး နှစ်ရက်အတွင်းတွင် ဆန္ဒမဲစုစည်းရေတွက်ရေးကော်မတီများက မဲရလဒ်များအား အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ထံ ပေးပို့ရသည်။ ကော်မရှင်သည် မဲရလဒ်များအား လက်ခံရရှိပြီးချိန်မှ ၇၂ နာရီအတွင်း စိစစ်ရပြီး ယင်းနောက် ၇၂ နာရီအတွင်း ခရိုင်အလိုက် ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များကို ကြေညာရသည်။

ရွေးကောက်ပွဲအငြင်းပွားမှုဖြေရှင်းခြင်း

ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ဥပဒေ၊ နည်းဥပဒေများ၊ ကျင့်ဝတ်များ၊ လုပ်ငန်းစဉ်များနှင့် စပ်လျဉ်းသည့် ချိုးဖောက်မှုများအား အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ထံ တိုင်ကြားနိုင်သည်။ မဲရုံတွင် ရွေးကောက်ပွဲလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်မှုများနှင့်စပ်လျဉ်းသော တိုင်ကြားချက်များအား STAE ထံ တင်ပြဆွေးနွေးမှုဖြင့် မဲရုံမှူးများက ဆုံးဖြတ်ဖြေရှင်းနိုင်သည်။ ယင်းဆုံးဖြတ်ချက်အပေါ် ကျေနပ်မှုမရှိပါက တိုင်ကြားသူသည် အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ထံ ဆက်လက်တိုင်ကြားနိုင်သည်။ တိုင်ကြားစာရရှိပြီး ၇၂ နာရီအတွင်း ကော်မရှင်ကဆုံးဖြတ်ပေးရသည်။ ကော်မရှင်ထံတွင် အထူးသဖြင့် STAE ၏ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များအပေါ် ကန့်ကွက်လွှာများနှင့်စပ်လျဉ်းပြီး ဖြေရှင်းရန် တာဝန်ရှိသည်။ ပြစ်မှုဆိုင်ရာ ချိုးဖောက်မှုအား ကော်မရှင်က အစိုးရရှေ့နေထံ လွှဲပြောင်းပေးရသည်။ CNE နှင့် STAE တို့၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များအပေါ် ကျေနပ်မှုမရှိပါက အယူခံတရားရုံး (Court of Appeal) ထံတွင် အယူခံဝင်နိုင်သည်။ ကော်မရှင်ကကြေညာသည့် ခရိုင်အဆင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာရလဒ်များအပေါ် ကန့်ကွက်လိုပါက ရလဒ်များ ကြေညာပြီးချိန်မှ ၄၈ နာရီအတွင်း အယူခံတရားရုံး (Court of Appeal) ထံ တင်သွင်းနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ၂၀၀၂ ခုနှစ်တွင် အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး နိုင်ငံ၏ပထမဦးဆုံးသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသီလာခံက ၂၀၀၁ ခုနှစ်တွင် စတင်မူကြမ်းရေးဆွဲခဲ့ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အတည်ပြုရန် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲကျင်းပရန်မလိုအပ်ဘဲ ညီလာခံကအတည်ပြုပြီးသည့်နောက်တွင် နိုင်ငံ၏ လွတ်လပ်ရေးနေ့၌ စတင်အသက်ဝင်ခြင်းဖြစ်သည်။ အခန်း ခုနစ်ခန်းပါရှိသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား နိုင်ငံ၏ တရားဝင် ဘာသာစကားဖြစ်သည့် တီတမ် (Tetum) နှင့် ပေါ်တူဂီ (Portuguese) ဘာသာစကားနှစ်မျိုးဖြင့် ရေးသားထားသည်။

ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲသည့်အဖွဲ့အစည်းများ

တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံတွင် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာစီမံခန့်ခွဲသည့် အဖွဲ့အစည်းနှစ်ရပ်ရှိပြီး အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (Comissão Nacional de Eleições – CNE) နှင့် ရွေးကောက်ပွဲစီမံအုပ်ချုပ်ရေးအတွက် နည်းပညာအထောက်အပံ့ဆိုင်ရာအတွင်းရေးမှူးချုပ်ရုံး (Secretariado Técnico de Administração Eleitoral – STAE) တို့ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့၏ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုနှင့်ဆိုင်သောအဓိကဥပဒေမှာ ၂၀၀၆ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၂၈ ရက်နေ့တွင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည့်ဥပဒေ ၅/၂၀၀၆ ဖြစ်ပြီး ရွေးကောက်ပွဲစီမံအုပ်ချုပ်မှုဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများဟူ၍ အမည်သုံးစွဲခဲ့သည်။ ၂၀၁၁ ခုနှစ် ဇွန်လ ၂၂ ရက်နေ့တွင် အဆိုပါဥပဒေအား ပြင်ဆင်သည့် ဥပဒေ ၆/၂၀၁၁ ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး CNE နှင့် STAE တို့အတွက် သီးခြားဖွဲ့စည်းပုံနှင့် လုပ်ငန်းတာဝန်များ ဖော်ပြခဲ့သည်။ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်သည် လွတ်လပ်၍အမှီအခိုကင်းသည့်အဖွဲ့အစည်းဖြစ်ပြီး ဘဏ္ဍာရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့်အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရှိသည်။ STAE သည် ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင်ဘတ်ဂျက်ဖြင့် နည်းပညာဆိုင်ရာနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရှိသော်လည်း အစိုးရ၏ ကမကထပြုမှုနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲမှုအောက်တွင် ဝန်ဆောင်မှုပေးသည့် အဖွဲ့အစည်းဖြစ်သည်။

CNE နှင့် STAE တွင် နိုင်ငံရေးပါတီများမှတ်ပုံတင်ခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲနေ့ ရက်သတ်မှတ်ကြေညာခြင်း သို့မဟုတ် မဲဆန္ဒနယ်များသတ်မှတ်ခြင်းတို့အား ဆောင်ရွက်ရန်တာဝန်မရှိပါ။ နိုင်ငံရေးပါတီများ မှတ်ပုံတင်ခြင်းကို အယူခံတရားရုံး (Court of Appeal) ကလည်းကောင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲနေ့ သတ်မှတ်ခြင်းကို သမ္မတကလည်းကောင်း ဆောင်ရွက်ပြီး ရွေးကောက်ပွဲအတွက် တစ်နိုင်ငံလုံးအား မဲဆန္ဒနယ်များ တစ်နယ်အဖြစ်သတ်မှတ်၍ဖြစ်စေ၊ ယခင်က သတ်မှတ်ထားသည့် အုပ်ချုပ်မှုနယ်မြေများအပေါ် အခြေခံ၍ဖြစ်စေ ဆောင်ရွက်သည်။ CNE နှင့် STAE ၏ တာဝန်များ၊ လုပ်ပိုင်ခွင့်များအား သမ္မတရွေးကောက်ပွဲနှင့် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ သီးခြားဥပဒေများတွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြထားသည်။ တီမောလက်စ်တေသမ္မတနိုင်ငံတွင် သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများ၊ လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများနှင့် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများကျင်းပရန်အတွက် CNE နှင့် STAE ထံတွင်တာဝန်ရှိသည်။

(ဆက်လက်ဖော်ပြပါမည်)

လယ်ဝေးမြို့နယ်၌ ချောင်းမငယ်ဆည်အတွင်း ငါးမျိုးစိုက်ထည့်ခြင်းနှင့် ရေပေါ်လှောင်အိမ်ဖြင့် ငါးမွေးမြူရေးအတွက် ကွင်းဆင်းကြည့်ရှု

လယ်ဝေး စက်တင်ဘာ ၅

နေပြည်တော်နယ်မြေ လယ်ဝေးမြို့နယ် ချောင်းမငယ်ဆည်အတွင်း ငါးသယံဇာတများ စဉ်ဆက်မပြတ်ထိန်းသိမ်းနိုင်ရေးနှင့် ကျေးလက်နေပြည်သူများ ငါးရိက္ခာပိုမိုရရှိစားသုံးနိုင်ရေး၊ ငါးမွေးမြူခြင်းဖြင့် အလုပ်အကိုင်အခွင့်အလမ်းများ ရရှိစေရန်ရည်ရွယ်၍ ငါးလုပ်ငန်းဦးစီးဌာနမှ ချောင်းမငယ်ဆည်အတွင်း ငါးမျိုးစိုက်ထည့်သည့် အခမ်းအနားနှင့် ဆည်အနီးအနားရှိ ဒေသခံပြည်သူများအား ရေပေါ်လှောင်အိမ်စနစ်ဖြင့် ငါးမွေးမြူခြင်းလုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မည့် အခြေအနေများနှင့် ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းခြင်းနှင့် ဆည်နှင့်ဆက်စပ်လျက်ရှိသည့် ကျေးရွာပိုင်နက်အတွင်း ငါးမျိုးစိုက်ထည့်ပေးခြင်းကို ယနေ့နံနက်ပိုင်းက အဆိုပါဆည်တွင် ကျင်းပသည်။

အဆိုပါ ငါးမျိုးစိုက်ထည့်ပွဲသို့ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ် ဦးဝေလင်းမောင်၊ ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ် ဦးမြင့်ဇင်ထူး၊ ညွှန်ကြားရေးမှူး ဒေါက်တာအောင်နိုင်ဦး၊ နေပြည်တော်တိုင်း ငါးလုပ်ငန်းဦးစီးဌာနမှူး ဒေါ်ညီညီအေးနှင့် ဝန်ထမ်းများ၊ ချောင်းမငယ်ဆည်တာဝန်ခံ ဦးညီမင်းထွန်းနှင့်အဖွဲ့၊ ဒေသခံရေလုပ်သားများနှင့်အတူ ချောင်းမငယ်ဆည်အတွင်း ငါးမြစ်ချင်းသားပေါက်ကောင်ရေ ၁၀၀၀၀ အား ငါးမျိုးစိုက်ထည့်ခဲ့သည်။ ထို့နောက် ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်နှင့်အဖွဲ့သည် ဆည်အတွင်း ရေပေါ်လှောင်အိမ်စနစ်ဖြင့် ငါးမွေးမြူရေးသရုပ်ပြဆောင်ရွက်ရန်နေရာအား ကြည့်ရှုခဲ့ပြီး ချောင်းမငယ်ဆည်အနီးတွင်နေထိုင်၍ ငါးဖမ်းလုပ်ငန်းလုပ်ကိုင်လျက်ရှိသော ရေလုပ်သားများအား ရေပေါ်လှောင်အိမ်စနစ်ငါးမွေးမြူခြင်းဖြင့် အကျိုးအမြတ်ရရှိနိုင်မှုအား ရှင်းလင်းဆွေးနွေး ပြောကြားသည်။ ထို့နောက် ချောင်းမငယ်ဆည်နှင့် ဆက်စပ်လျက်ရှိသော ကျောက်တစ်လုံးကျေးရွာအုပ်စု၏ အများပိုင်အလှကန်အတွင်းသို့ ငါးမြစ်ချင်းသားပေါက်ကောင်ရေ ၁၀၀၀၀ အား ကျေးရွာနေပြည်သူများ စားသုံးနိုင်ရန်အတွက် ငါးမျိုးစိုက်ထည့်ခဲ့ပြီး ကျေးရွာ

အုပ်ချုပ်ရေးမှူးနှင့် ကျေးရွာငါးမွေးမြူရေးကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များအား ငါးမွေးမြူရေးလုပ်ငန်း စီမံခန့်ခွဲမှုများနှင့်ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းဆွေးနွေးခဲ့ကြောင်း သိရသည်။

သတင်းစဉ်

ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများအပေါ်လေ့လာခြင်း (တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ)

ကိုအောင်(ရန်ကုန်)

(ယမန်နေ့မှအဆက်)

အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (Comissão Nacional de Eleições – CNE)

အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (CNE) အား ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင် ၁၅ ဦးဖြင့် ဖွဲ့စည်းသည်။ အဖွဲ့ဝင်သုံးဦးအား သမ္မတကလည်းကောင်း၊ အဖွဲ့ဝင် သုံးဦးအား အမျိုးသားလွှတ်တော်ကလည်းကောင်း၊ အဖွဲ့ဝင် သုံးဦးအား အစိုးရအဖွဲ့ကလည်းကောင်း ခန့်အပ်သည်။ ကျန်ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များမှာ (၎င်း၏ လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်များက ရွေးကောက်တင်မြှောက်သော) တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ရာဇဝတ်တရားသူကြီး တစ်ဦး၊ စွဲချက်တင် ရာဇဝတ်တရားသူကြီးတစ်ဦးနှင့် အစိုးရတရားခံရှေ့နေ တစ်ဦးတို့ဖြစ်ကြပြီး ကတ်သလစ်ဘုရားကျောင်းမှ ရွေးချယ်သူတစ်ဦး၊ အခြားသောဘာသာများမှ ရွေးချယ်သူတစ်ဦးနှင့် အမျိုးသမီးအဖွဲ့အစည်းများမှ ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးတို့ဖြစ်သည်။ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များ၏ သက်တမ်းမှာ ခြောက်နှစ်ဖြစ်ပြီး နောက်ထပ်သက်တမ်းတစ်ကြိမ်သာ ထပ်မံတာဝန်ထမ်းဆောင်ခွင့်ရှိသည်။ ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ် ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များအနက်မှ တစ်ဦးအား ရွေးချယ်ခန့်အပ်သည်။

ကော်မရှင်က နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများကိစ္စ၊ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းနှင့် ဒေတာဘေ့စ်ကိစ္စ၊ ဥပဒေရေးရာကိစ္စများနှင့် တရားစွဲဆိုခြင်းအမှုကိစ္စ၊ အများပြည်သူဆက်ဆံပြန်ကြားရေး ကိစ္စများအား ဆောင်ရွက်သည်။ STAE ၏ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများနှင့်အညီ ဆောင်ရွက်ခြင်းရှိ/မရှိကိုလည်း ကြီးကြပ်ဆောင်ရွက်သည်။ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (CNE) တွင် ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်ဦးဆောင်သော အတွင်းရေးမှူးချုပ်ရုံးရှိပြီး လုပ်ငန်းအစီအစဉ်များရေးဆွဲခြင်း၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ ဘဏ္ဍာရေး၊ သတင်းအချက်အလက်၊ ဆက်သွယ်ပြန်ကြားရေး၊ မှတ်တမ်းတင်ခြင်းနှင့် ဥပဒေရေးရာထောက်ပံ့ပေးခြင်းလုပ်ငန်းများဆောင်ရွက်ပြီး ခရိုင် ၁၃ ခုတွင်လည်း ကော်မရှင်အဖွဲ့ခွဲဝန်ထမ်းများ ခန့်အပ်ကာ ဆောင်ရွက်သည်။

ရွေးကောက်ပွဲစီမံအုပ်ချုပ်ရေးအတွက် နည်းပညာအထောက်အပံ့ဆိုင်ရာ အတွင်းရေးမှူးချုပ်ရုံး (Secretariado Técnico de Administração Eleitoral – STAE)

STAE သည် အုပ်ချုပ်ရေးနှင့်နယ်နိမိတ်စီမံခန့်ခွဲရေးဝန်ကြီးဌာန (Ministry of State Administration and Territorial Management) အောက်တွင်ရှိသည့် အစိုးရအဖွဲ့အစည်းဖြစ်သည်။ STAE အား ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်တစ်ဦးက ဦးဆောင်ပြီး ဝန်ထမ်း ၁၂၀ ခန့်ရှိကာ ဝန်ထမ်းအများစုမှာ ခရိုင်များရှိရုံးများတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်လျက်ရှိသည်။ STAE ၏အဓိကလုပ်ငန်းတာဝန်မှာ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းများအား အကောင်အထည်ဖော်ရန်ဖြစ်ပြီး ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများမူကြမ်းရေးဆွဲခြင်း၊ သင်တန်းများပို့ချခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အသိပညာပေးခြင်း၊ သတင်းအချက်အလက် နည်းပညာ၊ မဲဆန္ဒရှင်စာရင်းပြုစုခြင်းနှင့် ဒေတာဘေ့စ်စီမံခန့်ခွဲခြင်း၊ ငွေစာရင်းနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ပစ္စည်းများ ဝယ်ယူထောက်ပံ့ခြင်း၊ မဲပေးခြင်းနှင့် မဲရေတွက်ခြင်း၊ နိုင်ငံပြင်ပမဲပေးခြင်းအား တာဝန်ယူဆောင်ရွက်ခြင်း စသည့်လုပ်ငန်းများ ပါဝင်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲကာလတွင် STAE ထပ်တိုးဝန်ထမ်းများအား ခန့်အပ်ဆောင်ရွက်သည်။

ကျင်းပပြီးစီးခဲ့သည့် ရွေးကောက်ပွဲများ

တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံတွင် သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများကို ၂၀၀၂ ခုနှစ်၊ ၂၀၀၇ ခုနှစ်၊ ၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ ၂၀၁၇ ခုနှစ်များတွင် ကျင်းပခဲ့ပြီး လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကို ၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ၂၀၀၇ ခုနှစ်၊ ၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ ၂၀၁၇ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၈ ခုနှစ်များတွင် ကျင်းပခဲ့သည်။

၂၀၁၈ ခုနှစ် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲ

၂၀၁၇ ခုနှစ် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲရလဒ်သိသာစွာ အနိုင်ရရှိသူမရှိဘဲ Mari Alkatiri ဦးဆောင်သည့် Fretilin ပါတီက ၂၃ နေရာရရှိခဲ့ပြီး Xanana Gusmao ဦးဆောင်သည့် National Congress for Timorese Reconstruction ပါတီထက် နေရာတစ်နေရာ အသာဖြင့် အနိုင်ရရှိခဲ့သည်။ Fretilin ပါတီက Democratic Party နှင့်ပူးပေါင်းပြီး လွှတ်တော်နေရာ ၆၅ နေရာအနက် ၃၀ နေရာဖြင့် အစိုးရကို ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ အစိုးရ၏ ဘတ်ဂျက်တစ်ခုအား အတည်ပြုရန် ကြိုးပမ်းမှုများ လွှတ်တော်အတွင်း အောင်မြင်ခြင်းမရှိဘဲ နိုင်ငံရေးအကျပ်အတည်းနှင့်ရင်ဆိုင်ရပြီးနောက်တွင် သမ္မတက လွှတ်တော်ကို ဖျက်သိမ်းပြီး ရွေးကောက်ပွဲကို သာမန်ထက်စော၍ ကျင်းပရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။

သမ္မတ Francisco Guterres က ၂၀၁၈ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၂၆ ရက်နေ့တွင် အမျိုးသားလွှတ်တော်အား ဖျက်သိမ်းကြောင်းကြေညာပြီးနောက် (၅)ကြိမ်မြောက် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကို ပုံမှန်ထက်စော၍ ၂၀၁၈ ခုနှစ် မေလ ၁၂ ရက်နေ့တွင် ကျင်းပခဲ့သည်။ အတိုက်အခံပါတီ သုံးပါတီပေါင်းစည်းဖွဲ့စည်းထားသည့် ညွန့်ပေါင်းအဖွဲ့ (The Alliance for Change and Progress – ACP) က ကိုယ်စားလှယ်နေရာ ၆၅ နေရာအနက် ၃၄ နေရာကို ရရှိအနိုင်ရခဲ့ပြီး ဆန္ဒမဲပေးမှု ၈၁ ရာခိုင်နှုန်းရှိခဲ့သဖြင့် ၂၀၁၇ ခုနှစ် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲထက် ငါးရာခိုင်နှုန်း ပိုမိုများပြားခဲ့သည်။

ရွေးကောက်ပွဲ မဲဆွယ်စည်းရုံးရေးကာလမှာ ရက်ပေါင်း ၃၀ ဖြစ်ပြီး ၂၀၁၈ ခုနှစ် ဧပြီလ ၁၀ ရက်နေ့မှ မေလ ၉ ရက်နေ့အတွင်း ဖြစ်သည်။ မဲဆွယ်စည်းရုံးမှုကို အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်က ကြီးကြပ်ပြီး ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်သူများ၏ အကြံပြုချက်ဖြင့် ၂၀၁၈ ခုနှစ် ဧပြီလ ၆ ရက်နေ့တွင် မည်သည့်နေရာ၊ မည်သည့်အချိန်၌ မည်သည့်ပါတီ သို့မဟုတ် ပါတီညွန့်ပေါင်းအဖွဲ့က မဲဆွယ်စည်းရုံးမည်ဟူသည့် အချက်အလက်များပါသော မဲဆွယ်စည်းရုံးရေးအချိန်ဇယားအား ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။

၂၀၁၈ ခုနှစ် ဧပြီလ ၁၀ ရက်နေ့တွင် STAE ၏ ထုတ်ပြန်ကြေညာချက်အရ မဲပေးစင်တာ ၈၇၆ ခု၌ မဲရုံပေါင်း ၁၁၅၁ ရုံရှိပြီး နိုင်ငံခြား၌ မဲပေးရန် မဲရုံ ကိုးရုံ ရှိခဲ့သည်။ မဲရုံဝန်ထမ်းပေါင်း ၁၂၀၀၀ ကျော်ရှိသည်။ ၂၀၁၈ ခုနှစ် လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲတွင် နိုင်ငံပြင်ပရောက် မဲပေးခွင့်ရှိသည့် တီမောလက်စ်တေနိုင်ငံသားများ နိုင်ငံပြင်ပတွင် မဲပေးနိုင်ရေးအတွက် နိုင်ငံပြင်ပရောက် မဲဆန္ဒရှင်များစာရင်းကို ပြုစုခဲ့ပြီး တီမောလက်စ်တေ သံရုံးများတည်ရှိသည့် လစ္စဘွန်းနှင့်ပေါ်တို၊ ပေါ်တူဂီနိုင်ငံ၊ ဗြိတိန်နိုင်ငံ၊ တောင်ကိုရီးယားနိုင်ငံနှင့် တီမောလက်စ်တေ ကောင်စစ်ဝန်ရုံးများရှိသည့် သြစတြေးလျနိုင်ငံရှိ ဒါဝင်၊ ဆစ်ဒနီနှင့်မဲလ်ဘုန်းမြို့များတွင် မဲပေးခွင့်ပြုခဲ့သည်။

စုစုပေါင်းဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်သော ပါတီ ၂၀ ရှိပြီး မဲဆန္ဒရှင်စုစုပေါင်း ၇၈၄၂၈၆ ဦးရှိခဲ့ကာ အမျိုးသား ၄၀၆၂၉၅ ဦးနှင့် အမျိုးသမီး ၃၇၇၉၉၁ ဦး ဖြစ်သည်။ ယင်းအနက် ၇၇၈၀၄၁ ဦး (ကျား – ၄၀၂၀၁၄ ဦးနှင့် မ – ၃၇၆၀၂၇ ဦး) မှာ ပြည်တွင်း၌ မဲပေးရန် မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်စာရင်းပေးသွင်းခဲ့ကြပြီး ၆၂၄၅ ဦး (ကျား– ၄၂၈၁ ဦးနှင့် မ– ၁၉၆၄ ဦး)မှာ နိုင်ငံပြင်ပဆန္ဒမဲပေးရန် မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်စာရင်းပေးသွင်းခဲ့ကြသည်။ ၂၀၁၇ ခုနှစ် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲပေးခွင့်ရှိသူ ၇၆၀၉၀၇ ဦးရှိခဲ့သဖြင့် ၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် မှတ်ပုံတင်စာရင်းသွင်းသည့် မဲဆန္ဒရှင် ၃ ဒသမ ၁ ရာခိုင်နှုန်း တိုးတက်လာခဲ့သည်။ မဲဆန္ဒရှင် စုစုပေါင်း ၇၈၄၂၈၆ ဦးအနက် မဲပေးသူစုစုပေါင်း ၅၆၈၀၇၀ ရှိခဲ့ပါသည်။

စဉ်	ပါတီအမည်	ဆန္ဒမဲစုစုပေါင်း	ရာခိုင်နှုန်း	ရရှိသည့်နေရာ
၁	Fretilin	၁၆၈၄၈၀	၂၉.၆၆	၂၃
၂	National Congress for Timorese Reconstruction	၁၆၇၃၄၅	၂၉.၄၆	၂၂
၃	People's Liberation Party	၆၀၀၉၈	၁၀.၅၈	၈
၄	Democratic Party	၅၅၆၀၈	၉.၇၉	၇
၅	Kmanek Haburas Unidade Nasional Timor Oan	၃၆၅၄၇	၆.၄၃	၅
စုစုပေါင်း		၅၆၈၀၇၀	၁၀၀.၀၀	၆၅

နိဂုံး

တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ၌ သမ္မတရွေးကောက်ပွဲနှင့် အမျိုးသားလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကို ကျင်းပပြုလုပ်ရာတွင် အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲစီမံအုပ်ချုပ်ရေးအတွက် နည်းပညာအထောက်အပံ့ဆိုင်ရာ အတွင်းရေးမှူးချုပ်ရုံးတို့က ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်များနှင့်အညီ ရွေးကောက်ပွဲများအား အဆင့်ဆင့်စီမံအုပ်ချုပ်ဆောင်ရွက်ပါသည်။ လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပရာတွင် အချိုးကျကိုယ်စားပြုစနစ်ကို ကျင့်သုံးလျက်ရှိပြီး လွှတ်တော်နှင့်သမ္မတ ဦးဆောင်သည့် အစိုးရအကြား ဟန်ချက်ညီညီ (Check and Balance) ဖြင့် အပြန်အလှန် ထိန်းကျောင်းဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ အချိုးကျ ကိုယ်စားပြုစနစ်ကို ကျင့်သုံးခြင်းကြောင့် လွှတ်တော်အတွင်း နိုင်ငံရေးပါတီများ ပိုမိုပါဝင်လာနိုင်ခြင်း၊ အစိုးရဖွဲ့စည်းနိုင်ရေးအတွက် ပါတီများအချင်းချင်း ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းအဖြေရှာကာ ပါတီများပူးပေါင်းရခြင်း၊ ပြည်သူလူထုကို ကိုယ်စားပြုမှု ပိုမိုရရှိလာခြင်း စသည်တို့ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ လက်ရှိအချိန်တွင် တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံသည် နိုင်ငံ၏အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် အစိုးရအဖွဲ့အစည်းများအား တည်ဆောက်လျက်ရှိနေဆဲဖြစ်ပါသည်။ တီမောလက်စ်တေဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံသည် ၁၉၉၁ ခုနှစ်မှသာ လွတ်လပ်ရေးရရှိခဲ့သောကြောင့် အခြားနိုင်ငံများကဲ့သို့ ဒီမိုကရေစီသက်တမ်း မကြာသေးသော်လည်း ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲမှု အခြေအနေများမှာ ဖွံ့ဖြိုးကောင်းမွန်လျက်ရှိပြီး ဒီမိုကရေစီလမ်းကြောင်းပေါ်တွင် ကောင်းမွန်စွာလျှောက်လှမ်းဆောင်ရွက်နေသည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံဖြစ်ပါကြောင်း သိရှိနိုင်ရန် ရေးသားဖော်ပြအပ်ပါသည်။

ကျမ်းကိုး

https://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_East_Timor
https://www.electionguide.org/countries/id/63/
https://en.wikipedia.org/wiki/National_Parliament_(East_Timor)
https://en.wikipedia.org/wiki/East_Timor
https://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_East_Timor
https://aceproject.org/ace-en/topics/em/annex/electoral-management-case-studies/timor-leste-election-administration
https://constitutionnet.org/sites/default/files/Election%20Law%20East%20Timor%20%28Pres%29.pdf
https://www.idea.int/answer/ans1303551986182928
https://en.wikipedia.org/wiki/2018_East_Timorese_parliamentary_election#:~:text=Early%20parliamentary%20elections%20were%20held,the%2065%20seats%20in%20Parliament
https://www.ifes.org/sites/default/files/2018_ifes_timor-leste_early_parliamentary_elections_faqs_final.pdf
http://timor-leste.gov.tl/?p=91&lang=en
http://timor-leste.gov.tl/wp-content/uploads/2010/03/Constitution_RDTL_ENG.pdf